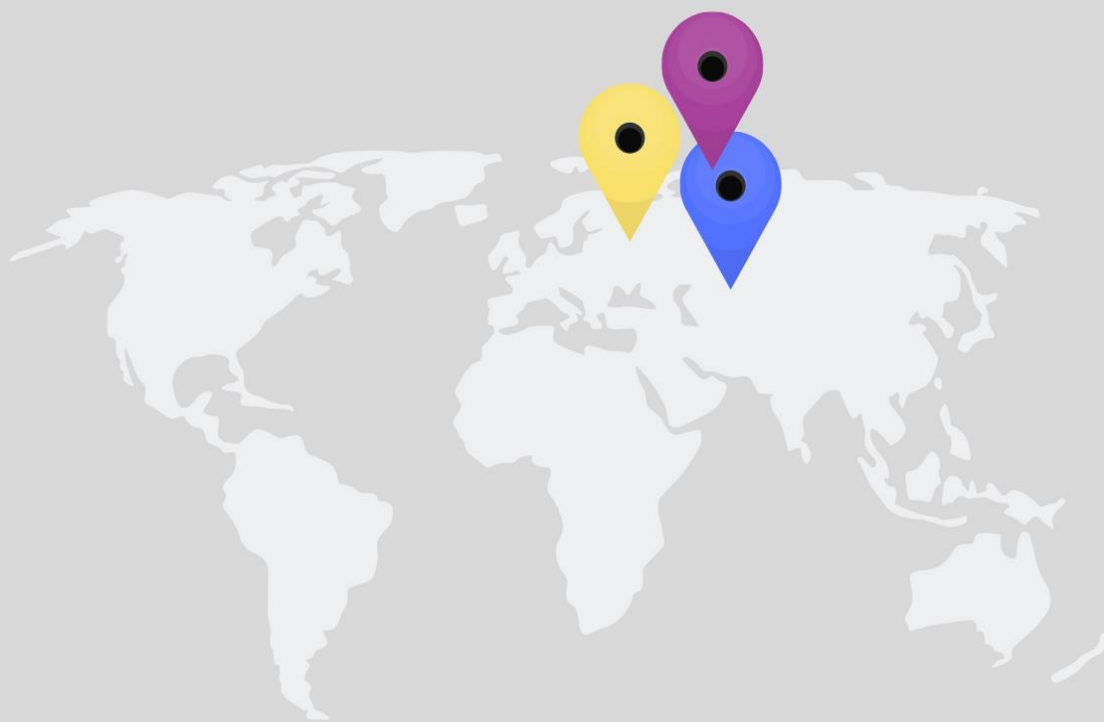

#POVEȘTIDEVIATĂ
DIN TIMPUL HOLOCAUSTULUI

ROMII SEDENTARI

Romii trăiesc de foarte mult timp pe teritoriul României.

Sunt **atestați pentru prima oară de un document de la 1385** prin care Dan I, domnitorul Țării Românești (1383-1386), dăruia mănăstirii Tismana bunurile care aparținuseră mănăstirii Vodița, printre care și „40 de sălașe de ațigani” (termen cu proveniență din limba greacă, reprezenta denumirea pentru romi în perioada respectivă).

Hrisov de la 1490

Hrisov de la Ștefan cel Mare, domnul Moldovei, prin care întărește lui Hărman, pârcălab de Cetatea Albă, stăpânirea asupra uni rob țigan cumpărat de la Voica; 1480 august 29, Suceava.

Sursa: Biblioteca Academiei Române

De la sfârșitul secolului al XIV-lea până la mijlocul secolului al XIX-lea, **majoritatea romilor au fost robi** în spațiul românesc.

În funcție de proprietarii lor, aceștia se împărțeau în **robi domnești, mănăstirești și boierești.**

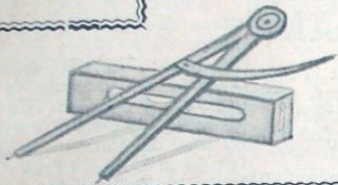
Romi, 1729

Sursa: Biblioteca Academiei Române

Director-Fondator:
GH. NICULESCU

Ad-tor General
N. NICULESCU

GLASUL ROMILOR

REDACȚIA
Piața Sf. Anton, 10

Oficiosul romilor
din România

ABONAMENTE
Pentru romi . . . lei 100
" particulari " " 200
" instituii și
autorități publice " 500

Apare la 1 și 15
ale fiecărei luni

ADMINISTRAȚIA
Calea Șerban Vodă, 79

N. NICULESCU

MAREA SĂRBĂTOARE DELA BUZĂU

Sfințirea drapelului filialei locale. Banchetul. Cuvântările.

În ziua de 26 Octombrie 1936, a avut loc sfințirea drapelului filialei locale a Asociației Uniunea generală a romilor din România.

Dela centru au luat parte d-nii: G. Niculescu

D-l G. Niculescu, președinte general și Voevod al romilor din România, spune: „bătând această țintă promit solemn luptă fără preget pentru

unire, îi sfătuște să se țină departe de asociațiile subversive, să fie buni creștini și să

După dezrobire, romii sedentari s-au stabilit la periferiile orașelor. Meseriile cel mai frecvent practicate erau cele de: **salahori, măcelari, fierari, lăutari, comercianți, vidanjori în salubrizare** etc.

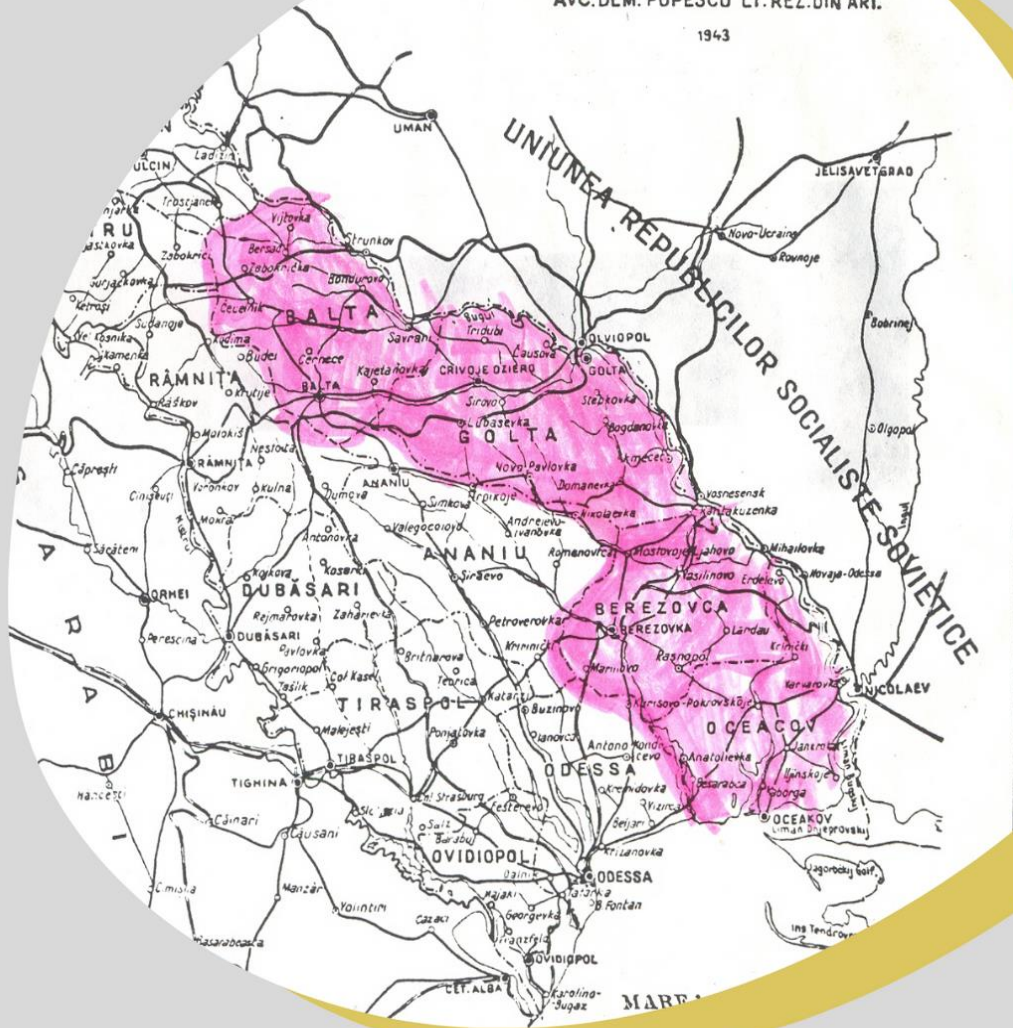
- În perioada interbelică a existat o mișcare de emancipare a romilor care a avut propriile ziare. Unul dintre acestea era „*Glusul romilor*”.

TRANSNISTRIA

DE

AVC. DEM. POPESCU LT. REZ. DIN ART.

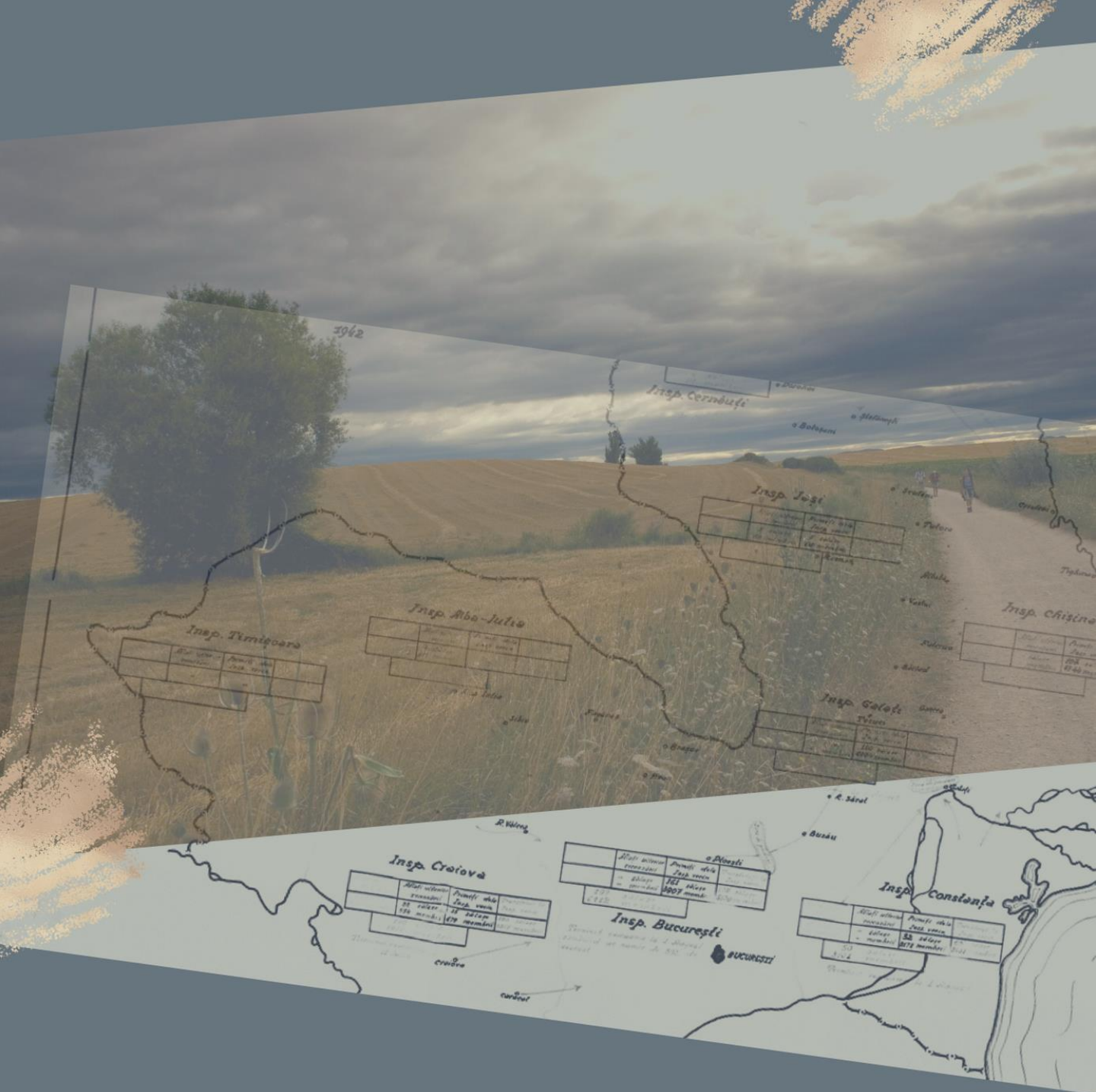
1943

DEPORTAREA ÎN TRANSNISTRIA

Balta, Golta, Berezovka, Oceacov-
județele din Transnistria unde au fost
deportați romii în perioada 1942-1944.

În septembrie 1942, au fost deportați de pe tot teritoriul României
13.176 de romi sedentari. Ei au fost transportați cu nouă trenuri speciale.
Dintre aceștia, 1.006 erau romi din Pitești.

Tânăr rom în timpul Holocaustului

ANGHEL NEDELEA

Anghel Nedelea (1927-2009) - deportat ca rom sedentar

În Pitești, romii erau a doua minoritate etnică.

Potrivit Catagrafiei din 1838, din totalul de 4015 locuitori ai Piteștiului, romii erau pe locul trei (429 persoane, reprezentând 10,68%), urmându-i pe români (2233 persoane, 55,51%) și pe sârbi (960 persoane, 23,91%).

ANGHEL NEDELEA arhivă personală, Petre Matei, 2009

Dintre cei 429 de romi recenzați, 424 erau robi (280 erau robi boierești, 133, robi mănăstirești, 7 aparțineau ocnelor de la Râmnicu Vâlcea și 4 erau ai statului).

Familia lui Anghel locuia de multe generații în orașul Pitești. Provenea din robii boierești eliberați la mijlocul secolului al XIX-lea. Ca mai toți romii piteșteni în perioada interbelică, ei erau asimilați, nemaivorbind limba romani.

Anghel a avut o copilărie grea.

Ca toți ceilalți copii, la vârsta de șapte ani, a fost dat la școală. Doar că, din cauza dificultăților familiale, el nu a putut urma mai mult de trei clase.

Deja de la vârsta de 10 ani, Anghel a trebuit să muncească pentru a-și ajuta familia. A fost dat ca ucenic la o frizerie din Pitești. Activitățile nu erau deloc potrivite pentru un copil, dar a rămas pentru a învăța meserie.

”

„Ei munceau, dar nu aveau meserie. Nu era meserie. Adică erau hamali pe piață.

Veneai mata, ca negustor, și aveai un magazin mare, o alimentară.

«-Am nevoie de niște oameni. Și-i lua de pe piață:

-Tu, ești liber, ești liber?

-Da.

Cât îmi luați să descarc două mașini de zahăr?» Sau de făină sau ce avea nevoie.

*Cu aia se ocupau. Sau tăietori de lemne. Nu furau. [...] Tata era un om care muncea cu cârca. Așa se spunea pe timpurile alea, cu brațele, cu spinarea. Nu era un om care să fure. Noi nu am furat la viața noastră. Am 82 de ani și nu am cazier și părinții mei nu au avut. Tata nu a avut cazier. Ne-au luat fără să fim vinovați.” - **Anghel NEDELEA***

Familia lui Anghel era săracă.

Spre deosebire de prezent, în România interbelică puțini oameni erau angajați permanent. **Mulți erau muncitori zilieri.**

Angajatorii care aveau nevoie pentru o perioadă scurtă de muncitori, mergeau într-o piață anume, unde se strângeau zilierii și angajau dintre aceștia.

Nu era o viață ușoară. Tatăl lui Anghel lucra din greu ca muncitor zilier: la tăiat de lemne, la încărcat și descărcat camioane, era și coșar în timpul iernii. Mama era casnică, îngrijind de copii și de casă.

În noaptea de 10 spre 11 septembrie 1942, poliția locală din Pitești i-a arestat pe romi și i-a transportat la oborul de vite aflat aproape de gara Pitești. După triere, ei au fost escortați la calea ferată unde fusese format un tren special.

Între romii arestați în acea noapte se afla și familia lui Anghel.

Nr. crt,	NUMELE SI PRONUMELE	ETATEA	SEXUL. BARBĂ	FEMEIE.	OBSERVAȚIUNI
392.	Anghel N. Vasile	16 ani	da	-	

Sursa: Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei

„Ne-au luat sub baionetă, cu pistolul și cu armele întinse și ne-au scos afară ca pe niște câini, ca pe tâlharii ăia de noapte, criminali. [...]

Au intrat în casă, au spart ușa [...], ne-a scos afară și «haide, luați-vă greutatea asta».

Și ce au apucat, că plapumă nu aveai, o jumătate de pătură...ce puteai să iei pe tine. Ne-au luat dezbrăcați și ne-au trimis în obor. Bani de unde, nu aveam.

Mama a început să plângă, să urle, copiii la fel. Degeaba. Au luat-o la picioare jandarmii, ne-au omorât cu bătaia. Ne-au luat și ne-au dus în obor de vite.” - Anghel NEDELEA

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE

Cabinet

No. 33.911 din 17 Mai 1942

Către: Inspectoratul General al Jandarmeriei

Ministerul Afacerilor Interne are nevoie a cunoaște în mod absolut precis care este numărul țiganilor din categoriile de mai jos și anume:

1. Țigani nomazi (căldărari, lingurari etc.)
2. Țigani stabili (și anume acei cari, deși nenomazi, sunt condamnați, recidiviști sau nu au mijloace de existență sau ocupație precisă din care să trăiască în mod cinstit prin muncă și, deci, constituie o povară și un pericol pentru ordinea publică. Toți aceștia vor fi înregistrați cu familiile lor, adică: soț, soție, copii minori sau majori, dacă trăiesc sub același acoperământ).

Sursa: Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei

Măsurile contra romilor ordonate de Ion Antonescu nu îi vizau în realitate doar pe romii infractori.

Deși fără cazier, familia lui Anghel a fost deportată. Lipsa unui mijloc de existență stabil și sărăcia au fost considerate de autorități criterii suficiente pentru deportare.

Ei au fost victima criminalizării în bloc a romilor.

Drumul spre Transnistria

În dimineața de **12 septembrie 1942**, la ora **8.45**, **trenul special E.4 (Pitești-Tighina)** s-a pus în mișcare în direcția Tighina-Oceacov. În total, cu acest tren au fost deportați 1.006 romi piteșteni. În tabelul nominal, familia lui Anghel ocupă pozițiile 389-392: Nedelea Vasile, bărbat, 42 ani, Anica, 45 ani, Florica, 16 ani și Anghel, 16 ani. Alte două surori mai mari, Maria (23 ani) și Elena (21), deja căsătorite, au fost deportate cu familiile lor și se aflau în alte vagoane ale aceluiași tren.

„Ne-au dat câte o juma de pâine d-aia neagră. Și apoi, fără WC, fără nimic, în vagoane. Și noroc care au mai apucat, care au mai fost oleacă mai cu cap au luat o toporișcă din aia. Au scos o blană de la vagon și își făceau necesitățile. Dar cum să mergi? Trebuiau bărbații la fel, copiii la fel. Și au scos o blană de la vagon și aduceau femeile în față acolo și făceau în colț acolo. Că nu oprea trenul decât în stații din astea mari. [...] De ce să mai oprească să ne dea apă! Urlau, țipau copiii, femeile de apă. Mai opreau și aduceau jandarmii câte o găleată de apă. Ne omoram pe găleata aia de apă, care mai de care să bea apă.” Anghel NEDELEA

În **15 septembrie 1942**, după **trei zile de drum**, romii au fost debarcați în județul **Oceacov**, aflat în extremitatea sud-estică a Transnistriei, între Marea Neagră și Limanul Bugului.

Au fost duși pe jos până pe malul Bugului unde, deși era toamnă, **au fost lăsați sub cerul liber până în noiembrie 1942**.

Romii au fost puși la munci agricole. Mâncarea era insuficientă. De foame, unii au luat cartofi de pe câmp. Anghel a asistat la execuția a șapte deportați:

TRANSNISTRIA

„Noi eram chiar pe litoralul, pe linia Bugului. Aici era apa unde treceau vapoarele germane, misiunea germană era pe ele. Treceau zi de zi. Și noi eram căntonați chiar pe malul Bugului și dormeam pe jos. [...] Nu ne-a dat absolut nimic. [...] Înainte, dormeam în câmp, afară. Și dimineața ne scoteau ăștia, primarii, la câmp, la cules de porumb, anumite treburi care erau pe câmp. Care putea. Care nu putea, nici mâncare nu-i dădeau. Decât numai care puteau să facă față ca să le dea porția aia de terci. [...] Au găsit niste cuiburi de cartofi. Și au luat țiganii cartofii și i-au mâncat copti. De dimineață, când au văzut că lipsește din cuiburi de cartofi au împușcat șapte inși”.
Anghel NEDELEA

Expuși intemperiilor și lipsiți de hrană și locuințe, mulți romi au murit. Situația extrem de rea în care se aflau, din vina autorităților române, este constatată și de **un raport din 5 decembrie 1942** al unui ofițer de informații român care descria situația din județul Oceaov, unde se afla și Anghel cu familia lui:

„Țigani au trăit într-o mizerie de nedescris. Erau alimentați insuficient. Li se dădeau 400 gr[ame] pâine pentru cei capabili a munci și câte 200 gr[ame] pentru bătrâni și copii. Li se mai dădea puțini cartofi și foarte rar pește sărat și acestea în cantități extrem de mici. Din cauza proastei alimentări, unii țigani, aceasta o formează majoritatea, au slăbit într-atât că au ajuns numai schelete. Zilnic mureau mai ales în ultimul timp câte 10-15 țigani.

Erau plini de paraziți. Vizita medicală nu li se făcea deloc, iar medicamente nu aveau. Sunt goi, fără haine pe ei, iar rufăria și îmbrăcămintea le lipsește, de asemenea, completamente. Sunt femei al căror corp (partea inferioară) este gol în adevăratul sens al cuvântului. Săpun nu li s[-]a dat de când au venit, din care cauză nu s-au spălat nici ei și nici n-au putut să-și spele singura cămașe ce o au. În general situația țiganilor este groaznică și aproape de neînchipuit. Din cauza mizeriei mulți dintre ei au ajuns niște umbre și aproape sălbateci.

Această stare a lor se datorește din cauza relei cazări și alimentări, precum și a frigului. [...] Din cauza răului tratament, până în ziua de 25 noiembrie a.c. au murit 309 țigani. Au fost găsite cadavre de țigani pe șoseaua Oceaov-Alexandrudar. Aceștia au murit de foame și frig.”

Fragment din Darea de seamă din 5 decembrie 1942 asupra serviciului executat în județul Oceaov de la data de 19 noiembrie la 4 decembrie 1942.

Sursa: Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei

Într-un târziu, autoritățile au recurs la evacuarea parțială a unor localnici ucrainieni, obligați să-și părăsească locuințele și să se mute la rude. **În casele lor au fost încartiruiți, până în primăvara 1943, deportații romi.** La fel s-a întâmplat cu familia lui Anghel care a fost mutată în comuna **Certovata**. În ansamblu însă situația nu s-a ameliorat.

„Și când au început gerurile cel mai tare, cam pe la sfârșitul lui octombrie- noiembrie, au început să ne bage în case. Pentru că au văzut că mor mulți. Păi mureau vreo 20 pe noapte.

Și era o groapă cât e blocul așa de mare. Și îi băgau la un loc, unul peste altul.

Făceau rușii gropi cu țiganii și îi băgau acolo înghețați ca niște bușteni. [...] Au ales un loc oleacă mai sus, aproape unde era cimitirul lor, al rușilor. Și acolo, când mureau țiganii, îi scoteau cu niste fiare că nu puneau rușii mâna pe ei. Ziceau că-i infectează, că e tifos. Fel de fel de... Nici nu-i obligau jandarmii. Puneau tot din țigani să-i ia, să-i pună în căruțe și să-i care până la groapă acolo și acolo îi aruncau unul peste altul. Turna pământ peste ei. [...] Îi lua cu căruțele și nu puneau rușii mâna pe ei decât țiganii noștri care veneau și: -Băi, la voi e ceva, a murit cineva? -A murit, băi vere, tata sau frate-meu sau nepotu-meu sau... -Hai, bă, dă-l afară încoa. Daca nu, veneau rușii și aveau cârlige d-alea cum sunt la sondă. Băga pe el și trăgea de el.

Groaznic, groaznic... [...] Nu știi cum de am trăit anii ăștia. ”
Anghel NEDELEA

Hartă de epocă a județului Oceacov.
Certovata se afla în extremitatea sud-estică a județului.

Județul Oceacov unde se aflau deportații romi era cunoscut pentru lipsa lemnului de foc.

Neavând lemne, s-au văzut nevoiți să ardă treptat lemnăria casei (giurgiuvele, pardoseală, pereți interiori) în speranța că vor supraviețui până la primăvară.

Rațiile de hrană erau foarte mici (200-400 grame de făină) și nu erau date mereu. În plus, fiind iarnă, nu au mai fost scoși la muncă, deci nu și-au putut completa hrana cu ce găseau pe câmp.

Astfel, deportații au continuat să moară de foame și de tifos.

Lipsiți de hrană, oamenii s-au văzut nevoiți să meargă la cerșit pentru a supraviețui. Asemenea altor deportați și Anghel a trebuit să cerșească pentru mâncare sau să schimbe pe alimente, puținele lucruri care le mai rămăseseră (îmbrăcăminte, încălțăminte).

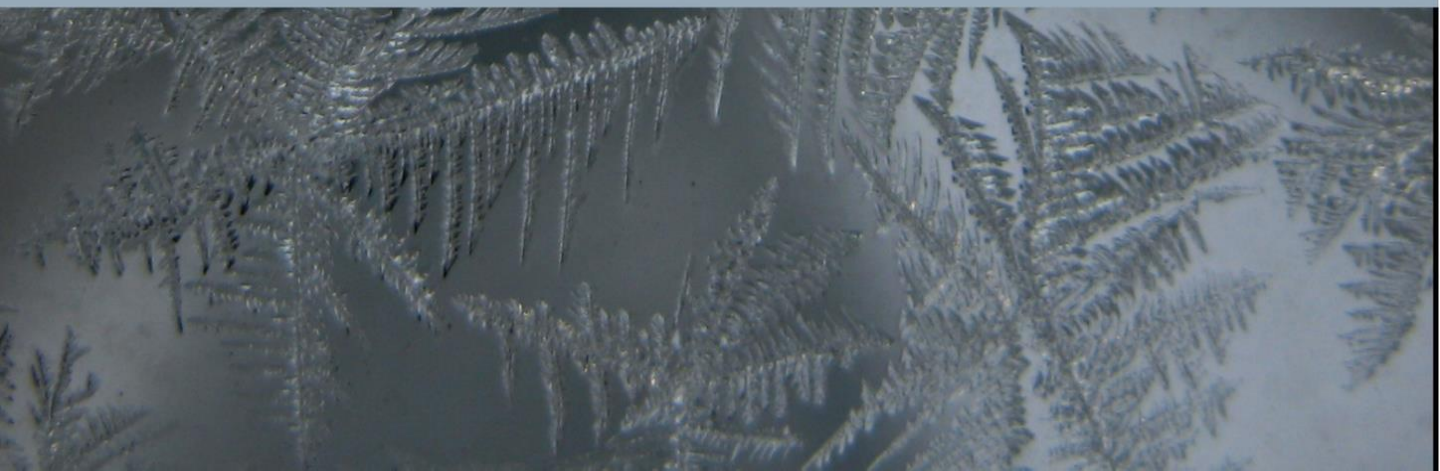
Spre deosebire de adulți, copiii nu erau supravegheați tot atât de strict. Iar Anghel, deși avea 16 ani, era mic de statură, aducând a copil. Mergea pe jos, prin ger și spera că astfel va obține mâncare pentru el și pentru familia lui rămasă în Certovata.

Asemenea ieșiri nu erau lipsite de pericole din partea jandarmilor români sau a localnicilor ucraineni.

Într-o asemenea zi de iarnă, plecat din Certovata să vândă o pereche de pantofi, Anghel a primit în schimb o traistă de cartofi și câteva bucăți de sare. Doar că, la întoarcerea acasă, a fost atacat de o ceată de tineri ucraineni care i-au aruncat cartofii și sarea, iar pe el l-au împins în râul Bug. Din fericire, apa era înghețată la mal. A reușit să ajungă la familia lui.

La scurt timp după acest episod, s-a îmbolnăvit de tifos.

În primăvara 1943, în apropierea Paștelui, Anghel și-a revenit după tifos.

„Și apoi, aproape de Paște, am plecat după căpătat într-un sat cam la 30 de kilometri depărtare. Și mi-a făcut tata [opinci] din niște cauciuc de roată, le-am cusut cu sârma ca opincă și mă legam cu sfori și cu alea ca să pot să mă duc după mâncare. Și m-am dus într-un sat de pescari unde nu intrase[ră] țigani acolo. Nu știa nimeni de satul asta. Cu cât te duceai mai departe cu atât aveai mai mari șanse să câștigi mâncare că nu știau țiganii de ele. [...] Că erau și ei amărâți. [...] Și m-am dus și am venit cu un sac uite așa. Cu toate bunătățile de mâncare. [...] Și m-am dus și am strâns și mi-a dat un om un ou roșu în vinerea paștelui. Roșeau și ei ouă pe timpul ăla. [...] Și am strâns și am venit pe la patru jumate - cinci după masă. Încet, încet cu sacul de mâncare. [...] Și am venit acasă. Și i-am găsit p-ăia la vreo 200 metri depărtare. Erau morți de foame. Cădeau de foame. [...] Când am răsturnat pe iarbă sacul plin de toate bunătățile ce căpătasem, au mâncat și au început să plângă. Și oul nu l-am spart, oul l-am ținut până a doua zi, de duminica de Paști. L-am ținut și ne uitam toți la el și plângeam toți. -Doamne, ce va să zică oul. Și noi suntem la Bug în loc să fim și noi acasă. Dar poate o da Dumnezeu de venim. Trăgeam cu nădejdea.” –Anghel NEDELEA

Transnistria- case locuite de romi deportați în perioada 1942-1944
Credit: USHMM/Arhivele de Stat ale regiunii Odessa

În primăvara 1943, romii au fost scoși din case și băgați în niște grajduri ale colhozului din localitate, unde au fost puși la muncă. Pe lângă rația de făină, din când în când, mai primeau și cartofi.

În această situație s-au aflat până în 1944.

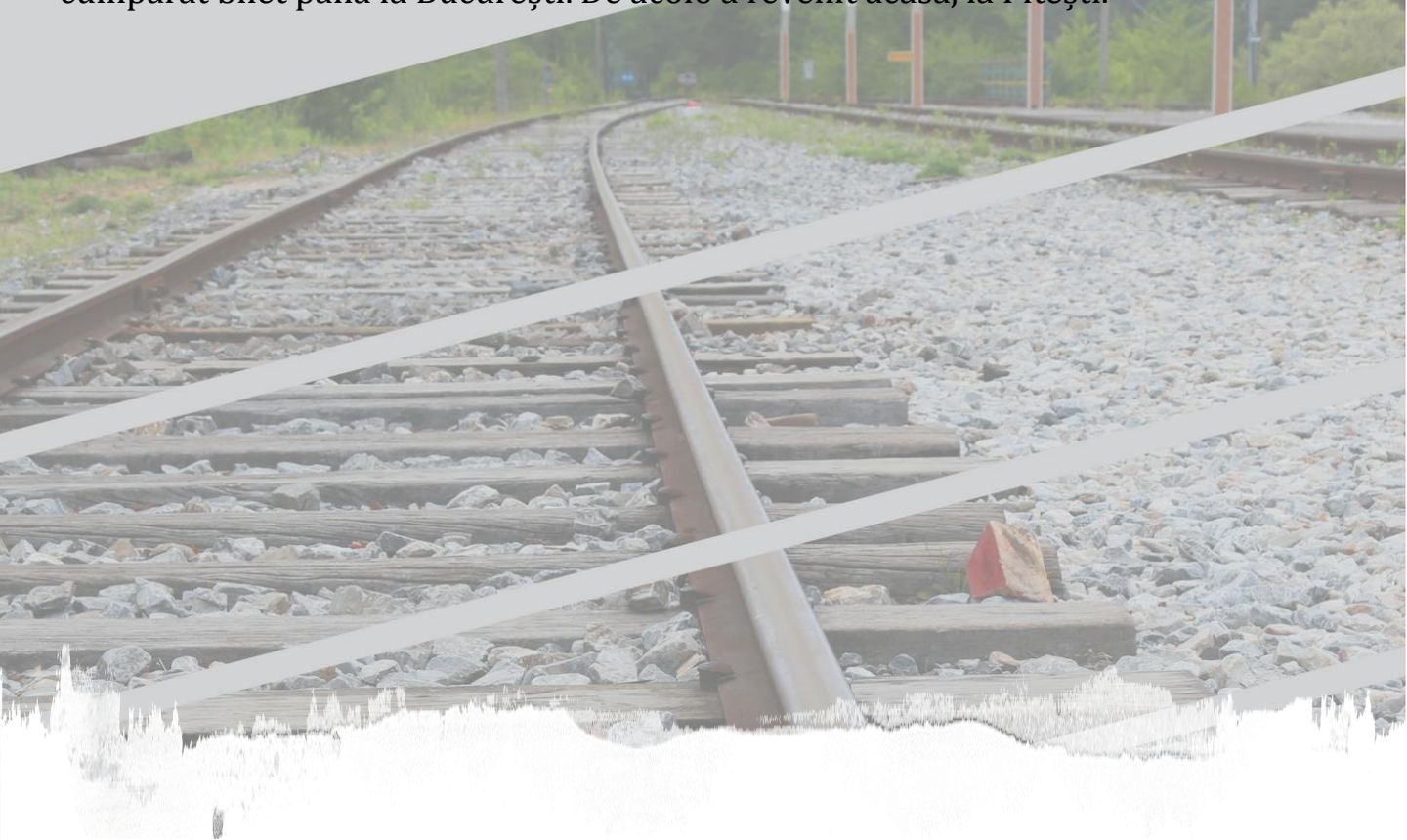
Certovata-Odessa-Cetatea Albă-București-Pitești

În primăvara lui 1944, în urma ofensivei sovietice, trupele române din Transnistria au început să se retragă.

Aflați în apropierea frontului, nemaifiind păziți, supraviețuitorii romi au încercat să se salveze fugind spre țară. La fel a procedat și familia lui Anghel. Au plecat din Certovata pe jos și au ajuns la Odessa, unde au fost surprinși de un bombardament puternic.

În mijlocul haosului, familia a fost despărțită. Anghel și sora lui mai mare, Maria, au reușit să treacă Nistrul, pe când ceilalți au fost arestați. În urma stabilizării frontului, autoritățile au primit ordinul de a-i prinde și retrimite înapoi în Transnistria pe cei fugiți.

Pentru o perioadă, Anghel și sora lui vor fi nevoiți să rămână în orașul Cetatea Albă (chiar lângă Nistru), ascunși în casa unei femei. Abia într-un târziu, vor reuși să vină cu trenul înapoi în România. Sora lui și-a procurat o autorizație falsă de călătorie, iar Anghel a primit ajutorul unui mecanic de locomotivă care i-a cumpărat bilet până la București. De acolo a revenit acasă, la Pitești.

DIN NOU ACASĂ...

Casa părintească nu a mai găsit-o. Fusese demolată de autorități. La fel se întâmplase cu restul caselor romilor deportați de pe strada Vâlsan. Pentru o perioadă a stat la sora sa, Maria, cu care fugise din Transnistria. Restul familiei încă nu revenise. Ulterior va afla ca mama lui fusese împușcată pe drumul înapoi spre țară.

Anghel Nedelea alături de soția sa, Maria Nedelea.

Credit: arhivă personală, Petre Matei

Anghel s-a întors la muncă, la frizeria unde lucrase înainte de deportare. A dat examen și a devenit primul rom din Pitești cu carnet de lucrător-frizer. Din 1953, a lucrat ca frizer până după pensionare.

În 1947, o va cunoaște pe viitoarea sa soție, Maria, tot din Pitești, născută în 1925, și ea supravieuitoare a deportărilor în Transnistria. S-au căsătorit în 1948 și au avut doi copii, o fată și un băiat.

EXERCIȚII

1. De ce credeți că a fost deportată familia lui Anghel Nedelea?

2. Ce vrea să spună Anghel prin expresia „nu știu cum de am trăit anii ăștia”?

3. Ce credeți că s-ar putea pregăti cu 200-400 de grame de făină?

4. De ce plângea în duminica Paștelui (1943) familia lui Anghel?

Institutul Național pentru Studierea
Holocaustului din România "Elie Wiesel"

Material realizat în scop educațional de:

**Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din
România „Elie Wiesel”**

www.inshr-ew.ro

E-mail: office@inshr-ew.ro

Tel: 021.318.09.39

